

Вільям Шекспір

СОНЕТИ

(1564–1616)

*«Сонети» Вільяма Шекспіра — добірка найкращих поезій класика світової літератури, у якій відображено глибокий світ ліричного героя***. Лейтмотивом цих творів є роздуми над всевладністю часу, над красою молодості і над вічним людським безсмертям, таємниця якого полягає у продовженні роду. Переклад поезій був здійснений видатним українським митцем Дмитром Павличком.*

1

Ми прагнемо, щоб не помер ніколи
Сяйнистої краси рожевий цвіт,
Щоб він, дитя троянди ясночоле,
В нових бруньках приходив знов на світ.
А ти, задивлений у власну вроду,
Її годуєш пломенем своїм;
Горить (але скажи: кому на шкоду?)
Душі твоєї пребагатий дім.
Ти, хто весні сьогодні пишна пара,
Змарновуєш у пуп'янку життя,
Як той багатий, та нещасний скнара,
Що стлумлює в собі ясні чуття.
Світ пожалій, не зводь красу до гробу:
Віддай природі борг — свою подобу!

2

Як сорок зим торкне твого чола,
Порие зморшками лице прекрасне,
І молодість, що сяяла й цвіла,
Немов ліврея пишна, зблякне й згасне,
Тоді, коли питаються: «А де ж
Краса твоя?» — який пекучий сором,
Яку безславну похвалу знайдеш
В очах запалих із погаслим зором!
Якби ти міг сказати: «Ось дитя,
Ось відбиток живий моєї вроди,
Ось підсумок всього мого життя
І скарб, де сяють всі мої клейноди», —
Знайшов би, поруч з холодом старим,
Гарячу кров і юності нестрим!

3

Глянь в дзеркало й скажи: негайно треба
Творити з цього виду інший вид,
А ні, — то зрадиш світ і волю неба,

Даси жоні якійсь безпліддя встид.
Де є така, що в пору ораниці
Для плуга й сіву лона не дає?
Де той, хто в плоті власній, як в гробниці,
Готов потомство поховать своє?
В тобі, як в дзеркалі, відбилась мати,
Її весна, що відцвіла давно.
І ти, відцвівши, міг би так впізнати
Свій красен час крізь старості вікно!
Життя безпам'ятне стає ганьбою —
Ти вмреш — і образ твій помре з тобою.

4

Красо недбала, чом же ти сама
Свій спадок прогайновуєш до згуби?
Дає природа, та не задарма, —
Беруть у неї в борг свободолюби.
Скупарю нехосенний, чом тремтиш
Над тим, що ти дістав для віддавання?
Лихварю некорисливий, куди ж
Піде твій скарб, як мить проб'є остання?
Торгуєшся з собою, мов шахрай,
Кому обдурювати — насолода.
А чим сквитаєшся — себе спитай,
Коли покличе на спочин природа?
Невіддана краса — печальний мрець,
А віддана — життя й життів творець!

5

Години йдуть, од них нема сохрани,
Бо невблаганне їхнє ремесло:
Годиннику підвладні всі тирани,
Він — досконале й справедливе зло.
Невтомний час нечутно робить кроки,
Заводить в зиму ліго молоде,
Скидає лист, спиняє в древах соки
І на красу наготну сніг кладе.
Спливає ліго в течії природи,
Але, ув'язнене в тюрмі зі скла,
Лишає пахощі своєї вроди,
Хоч та й не пам'ятає, ким була.
Хай росні квіти й стрінуться з зимою,
Та їх душа зостанеться живою.

6

Хай же й тебе не заторкне зима,
Допоки грає твого ліга сила;
Помнож красу скарбницями всіма,
Доки вона сама себе не вбила.

Лихварство щодо вроди — то не гріх,
Бо ошасливлює й дає розраду;
Ти виберешся із боргів своїх
І не порушиш світового ладу.
Десятикратне будеш ти щаслив,
Коли нащадків матимеш десяток,
Що вдіє тому смерть, хто залишив
Життя потомству — свій найбільший статок?
Не будь же скнарою, красо жива,
Щоб з тебе не сплодилась лиш черва.

7

Глянь, як встає на сході з-за туману
Палахкотлива сонця голова,
І будить в серці трепетність рахманну
Священної величності ява.
Але, зійшовши на небесні строми,
Неначе в розквіті снаги юнак,
Світило пригасає від натоми,
Ряхтить в його промінні смерті знак
Коли ж його велична колісниця
Поїде звільна трактом низовим,
Вже починають в інший бік дивиться
Ті очі, що так стежили за ним.
Тобі, хто сяє, наче дня вершина,
Щоб смерть перемогти, потрібно сина.

8

Твій голос — музика, то чом же ти
Сприймаєш, наче сум, музичні звуки?
Чом любиш те, що здатне принести
Хвилини смутку й щемної доуки?
Чи гармонійна злагода звучань,
Повінчаність весела та бадьора
Тебе спечалює, мов смутку хлань,
Бо ж то твій самотності докора?
Прислухайсь, як мелодію свою
Перекидають одна одній струни,
Що схожі на розспівану сім'ю —
Батьки щасливі та потомство юне.
Та пісня каже: «Щезни, самото,
Якщо ти завжди сам, то ти — ніхто!»

9

Чи не тому живеш ти самотою,
Що скорбнощі вдови страшні тобі?
Та, як помреш бездітним, над тобою
Світ-сирота похилиться в тужбі.
Світ буде удовицею ридати,

Що ти єство не повторив своє,
Що після себе не лишив дитяти,
В яким дружина мужа впізнає.
Бач, є на світі різне марнотратство:
Що в світ пішло, світ зужие сповна,
Та втратить людської краси багатство,
Як сам ти не зужив того майна.
Хто дар краси так легковажно губить,
Той ні себе, ні іншого не любить.

10

Не любиш ти нікого? Не страма?
Чи ти не маєш справді почування,
Чи, коханий, напевно, багатьма,
Ти не впізнаєш, де твоє кохання?
Чи так тебе ненависть пойняла,
Що сам себе ведеш до місця страти,
Руйнуєш пишний дах того житла,
Яке ти сам повинен обновляти?
Їм і ни свої думки! Хіба любов
Повинна бути ненависті рабою?
Тож доведи, що ти в собі зборов
Не людяне чуття і будь собою:
Будь і в душі таким, яким ти є
На вид, що сяє й ласку роздає!

11

З однаковою, друже, бистротою
Розквігнути й зів'яти мусиш ти,
Своєю молодістю і жагою
В жагу потомства молоду ввійти.
Ось, мабуть, мудрість, і краса, й зростання!
Якби зламався цей одвічний лад,
То швидко надійшла б доба остання,
І світ би вимер літ за шістдесят.
Хай відійдуть потворні та безликі,
Природа дбає не про них, вона
До вроди додає дари великі,
Щоб осявалась вроди явина.
Бо ти — печать її, яка зарання
Була призначена для друкування.

12

Коли вслухаюся в печальний хід
Годинника хвилиною нічною,
Коли дивлюся на прив'ялий цвіт,
На кучері, що світять сивиною,
На голі дерева, що для отар
Давали влітку тінь і прохолоду,

На збляклу зелень врун, що з них жниввар
Уклав снопів копу сивобороду,
Я думаю з тривогою про те,
Що молодість твоя минула, друже;
Краса, мов квітка, хутко відцвіте,
А там косою час махне байдуже...
Нащадкам дай життя, як хочеш ти
Безстрашно під косу його лягти!

13

Любово, будь собою! Що за пробу
Ти матимеш в скорботний реченець!
Віддай же іншому свою подобу,
Щоб з гідністю зустріти свій кінець.
Тоді краса, яку ти винаймала,
Кінця не мала б — ти б тоді була
Собою і собою б знову стала,
В подобі тій, що іншому дала.
Хто ж дім занедбує напередодні
Зими, що сніговицями гуде?
Чи, може, смерті подуви холодні
Не відчуває тіло молоде?
Ти ж мала батька, о моя любово,
Хай мають же його й твої синове!

14

Відчитую не в зорях вирок свій,
Та все ж я астроном, хоча й не можу
Пророкувати голод, мор, застій,
Погоду сльотанисту чи погожу;
Ні, я не провіщу, де вдарить грім,
Що буде в забутті, а що в потребі;
Правителям також не розповім,
Що я уздрів для їх добра на небі.
Але з твоїх очей беру знаття,
Що водночас краса і правда квітне;
Змінісь, бо в зміні вічним є життя,
В безсмертнім — тимчасове і тендітне.
Як ні — то ось мого пророцтва твердь:
Кінець твій — то краси і правди смерть

15

Все, що росте, сягає ідеалу
На мить малу, а далі — навпаки,
Вік зів'ядання крадеться помалу, —
Так світом правлять спотайма зірки.
Росте й людина, наче та рослина,
Як пнуться вгору соки життяні,
Та потім гасне пам'ять гордовинна,

І никнуть сили, і всихають пні.
Ти в скарбах юності, як в ореолі,
Та не тривкіше це буття від сну:
Час-марнотрат готується поволі
Твій день ясний звернути в ніч хмурну.
За тебе з ним веду війну, любове,
На зрубі — пагілля щеплю я нове.

16

Чому ж ти проти Часу в боротьбі
Сам не ступаєш кроками твердими?
Чом не візьмеш на послуги собі
Щось краще, ніж безплідні мої рими?
Дівочі квігники надовкруги
Хіба не ждуть щасливої нагоди,
Щоб силою любовної жаги
Знобити пишний цвіт твоєї вроди?
В живих очах живе жие добро,
А мертво не уникне тління й гробу.
Ні пензель Часу, ні моє перо
Не в змозі зберегти твою подобу.
Дано тобі солодке ремество,
Щоб сам своє ти малював ество.

17

Якби й відбив твоє обличчя миле
Мій вірш, чи хтось повірив би йому?
Та дуже він подібний до могили,
Як півлиця твого ховає в тьму.
Якби я й зміг краси твоєї диво
Намалювати, то майбутній вік
Сказав би: «Майстер бреше! Неможливо,
Щоб, наче Божий, саяв людський лик!»
Приземлено сьйнистий чар портрета
Назвали б перебільшенням принад,
Нестриманим захопленням поета,
Старої пісні розміром невлад.
Та як нащадка ти придбав би нині,
То двічі жив би — в слові і в людині.

18

Мов лігня днина, молодість твоя,
Та їй бракує твого супокою:
Злігає цвіт, подібно до роя,
Пройняте світло тугою гіркою,
То мерехтять сліпучі небеса,
То їхній лик тьмяніє з непогоди,
І блякне лігня золота краса
За волею мінливої природи.

Але не зможе смерть, жажний владар,
Те вічне ліго обернути в тління,
Якщо заграє твій знадливий чар
В рядках непроминального творіння.
Допоки в людях житимуть чуття,
Гної цей вірш даватиме життя!

19

Затуплюй, Часе, пазурі левині,
Виламуй зуби тигру при їстві,
Дай витвір з глини поглинати глині
І фенікса пали в його ж крові.
Звук щастя обертай на стогін болю,
Світ вивертай із глибини у вись,
Лиш одного злочинства не дозволю —
Любові ти моєї не торкнись.
Нехай її обличчя осіянне
Вовік не підпаде під твій різець,
Хай вид її несплямленим зостане
Як суший досконалості взірєць.
Ні, Старче! Бий якою хоч бідною, —
Любові жить у віршах молодою!

20

Таємний майстре пристрастей моїх,
Лице жіноче маєш від природи
І серце жінки, та не спостеріг
В тобі ніхто фальшованої моди.
Все золотиться, наче сонця плин,
На що твої лише поглянуть очі;
Ти той, хто краде погляди мужчин
І душі зачаровує жіночі.
Ти жінкою вродитись мав, а втім
Природа так тебе укшпалтувала,
Щоб володіти всім єством твоїм,
Тебе мені дала і знов забрала.
Обранець ти жіночих насолод,
А я творю твоїх чуттів клейнод.

21

Чи я не той митець пустої проби,
Що, хтівши відтворити чар краси,
У небесах визбирує оздобу,
Тче взористі для неї пояси?
Метафори його компліментарні
Включають сонце, море, зорецвіт,
Предмети й квіти — рідкісні і гарні,
Весь облямований блакитом світ.
Ні! Прагну правди в почутті і в творі:

Моя любов чарівна, мов дитя,
Та все ж вона тьмянкша за ті зорі,
Що свігять крізь небесне накриття.
Навіщо їй похвал препишні шати?
Таж я її не буду продавати!

22

Це здатне люстро довести, що я
Старий, допоки ти — весна в розквітті;
Та спалить душу смерті печія,
Як я побачу в тебе зморшок сгі.
Твоя краса — то сяєво одеж
Мойого серця, скреслого любов'ю;
А ша ти серцем у мені живеш,
То, значить, ми ровесники з тобою.
Моє в — тобі, в мені — твоє життя;
Його оберігатиму, як мати
Оберігає крихігне дитя,
Оберігай же й ти моє дихання.
Не сподівайсь, як моє серце вб'ють,
Що зможеш ти собі своє вернуть!

23

Як безпорадний лицедій на сцені,
Що вибився із ролі і поник,
А чи як той, кому чуття шалені,
Буває, зопалу замкнуть язик,
Так я, злякавшись власної любові,
Явити справжніх почувань не зміг —
Я затинавсь на палахтливім слові
І викликав не співчуття, а сміх.
То хай же розмовляють із тобою
Мої книжки, хай з білого листа
Те прозвучить нечутною мольбою,
Чого не в змозі висловить уста.
Ввійди в моє мовчання і зумій
Очима наслухати голос мій.

24

Мій зір — художник, що працює вміло,
Він образ твій в моїй душі створив,
А рамою моє зробилось тіло, —
Хіба це не найкраща з перспектив?!
Дивись крізь майстра на його творіння,
Пізнай, де правда, зрима не для всіх:
В моїй робітні з вікон блискотіння —
Це блиски сонця із очей твоїх.
Дивись, що око створює для ока:
Моє тебе малює, а твоє

За шибку править — течія глибока
Самих небес в мою майстерню б'є.
Малюють виду лінії урочі,
Але не бачать серця мої очі.

25

Хай зорі почестей і гордих звань
Обранцям осявають людське грище;
Мені ж не дано цих тріумфівань,
Я тішусь тим, що сам ціню найвище.
Допоки сяє, ніби сонце, князь, —
Цвіте, мов сонях, фаворит престолу,
Та глянь, над пругом хмара піднялась
І в'яне цвіт, і хилиться додолу.
В ста битвах переможець-воїтник
Водив звитяжні, мечоносні лави,
Та раз програв і вже назавжди зник,
Бо викреслений він із книги слави.
А я щасливий, що люблю: мене
Ніхто з мого місця не зіпхне.

26

Володарю мого почування,
В моїх обов'язках — твої права,
Я шлю тобі це писане послання
Як твій слуга, а не гравець в слова.
За бідністю свого ума я стежу —
Він одягти моїх думок не зміг,
Та сподіваюсь — ти даси одягу
Для голих мислей і чуттів моїх.
Коли ж зоря, що вказує дорогу,
Теплом і світлом душу овійне,
Дасть одяг, і вбере нагу і вбогу
Мою любов, і звеселить мене,
Тоді явлю я слово довгождане,
А поки що прийми і це, мій пане.

27

Трудом знесилений, лежу в постелі,
Спочинку прагну, стомлений з доріг,
Але долаю знов пустелі й скелі —
Бреду шляхами помислів своїх.
До тебе всі думки мої гарячі
Йдуть, як прочани, — їх не перейму;
Я бачу те, що бачать і незрячі,
Віч не стуливши, дивлячись у тьму.
Душі моєї рятівливим оком
Тебе шукаю, як сліпець, — сліпма;
Ти входиш в темінь непочутним кроком, —

І по-новому свігиться пітьма.
Вдень — тіло, а вночі — думки в роботі,
Нема спочинку ні душі, ні плоті.

28

Але чи можу я щасливим бути,
Коли й на мить не маю супочину?
Не вибавляє ніч мене з окуть,
Що в них за дня караюся і гину.
Катує день роботою, а ніч —
Мое прокляття темне і шалене —
Потверджує найгірше з протиріч:
Чим більш труджусь, тим далі ти від мене.
Щоб день добрішим був, кажу йому,
Що сяєш ти, мов небеса відкриті,
І ночі я доводжу, що пітьму
Ти золотиш, як та зоря в зеніті.
Щодня бере мене журба всуціль,
А тьма щоночі збільшує мій біль.

29

Коли своє становище кляню,
Зневажений, знедолений до краю,
Коли в глухого неба талану
Я надаремно, плачучи, прохаю,
Тоді мінявся б долею з таким,
Хто більше має друзів і надії,
Хто мисленням прославився тонким,
Хто словом віртуозно володіє;
Але, тебе згадавши, тую ж мить
Єство мое стає таке щасливе,
Як жайвір, що возноситься в блакить
І на воротях раю творить співи.
Я не віддам, — хоч би й
Господь звелів,
Твою любов за блага королів.

30

Коли збираю тихі спогаданя
На мовчазних роздумувань суди,
Знов оживають втрати і страждання,
Оновлюються давніх ран сліди;
Коли, згадавши дні минулі, плачу
За друзями, що їх давно нема,
Що їхні голоси й красу юначу
Навіки заховала ніч німа;
Коли роз'ятрюю жалями душу,
Що з ними вже не зможу розійтись,
Тоді я знов розплачуватись мушу